

слици, коњаник у средини који делимично одсутан лебди над ловачким збивањима и сем тога једини има венау око главе. Сам Андроникос помиње ову могућност и затим је одмах одбацује са мотивацијом да је овде сахрањена много старија особа од овог коњаника, но то не мора да буде одлучујуће. Са композиционе стране гледано, могло се догодити да је ова фигура смештена у средину композиције као најважнија и да је због тога при приказивању појединих ловачких епизода дошло до поменутог нарушавања равнотеже па и до неусклађености у пропорцијама између пешака и коњаника. Уколико би било тако, што нам са сликарског становништа не изгледа немогуће, онда би овај бледи и делимично незаинтересовани ловац пре могао бити Аридеј, млади и нератоборни владар него моћни и ауторитативни Филип II. Што је у гробници приказан у лову, за који, како кажу, није марио, постоји једноставно објашњење. После бројних Александрових лова у Персији, ова тема је постала омиљена у Македонији, како између осталог показују мозаици у Пели с краја IV века на којима се јављају неке позе ловаца и животиња са нашег фриза, те је смештање Аридеја у један овакав амбијент било разумљиво само по себи.

Овај екскурз нема за циљ да доведе у питање Андрониковову идентификацију особе у „Филиповом гробу“ са Филипом II, која нам и даље изгледа најприхватљивија, него да укаже да неке претпоставке у тексту могу и другачије да се виде и протумаче. Стога је потребно, понављамо, сачекати детаљну и дефинитивну публикацију ових гробница пре него што се потпуно и безрезервно сложимо са аутором књиге.

*Расико Васић
Археолошки Институт,
Београд*

Примљено 12. XII 1985.

ERNST BERGER, *Der Parthenon in Basel. Dokumentation zu den Metopen. Studien der Skulpturhalle Basel, Heft 2.* Philipp von Zabern, Mainz 1986. Textband са 112 страна и Tafelband са 228 слика на 139 табли.

Пре неколико година скренута је у овом часопису (Жива Антика 29, 1, 1979, 182) пажња на велики партедонски пројекат који је у Базелу покренуо директор античке глиптотеке Ернст Бергер са читавим тимом различитих стручњака. Циљ овог пројекта је да се у Базелу сакупе одливи свих постојећих делова скулптуралне декорације Партедона, како оних који јој сигурно припадају, тако и фрагмената који јој се приписују, да се анализирају и проуче и затим покуша реконструкција фигура и детаља који недостају тамо где је то на основу сачуваних фрагмената и цртежа из прошлих векова могуће. Овакав приступ обећава боље резултате од досадашњих уобичајених покушаја реконструкције делова који недостају у цртежу јер просторне реконструкције по свом карактеру могу на најбољи начин да исправе или потврде досадашње претпоставке као што, такође, могу да укажу на потпуно нова и неочекивана решења. Тако је Базел постао трећи велики партедонски центар, поред Атине и Лондона, оригиналан на свој начин, чији су значај и улога дошли најадекватније до изражаја организовањем Партедонског конгреса у овом граду априла 1982 (уп. Жива Антика 32, 2, 1982, 212—213).

Први резултати овог великог и оригиналног подухвата управо су презентовани публици објављивањем две свеске о метопама Партедона.

На Партедону су се налазиле 92 метопе — по 14 на источној и западној страни и по 32 на северној и јужној страни. Највећи део метопа на истоку, северу и западу намерно су оштетили као паганске споменике у 5 или 6. веку н.е. ратоборни хришћани, док је 1687 г. у време млетачке опсаде Атине експлозија турске барутане која се ту налазила потпуно уништила средње метопе на јужној и северној страни. Време је такође учинило своје.

Данас се на Партенону налази, најчешће у веома лошем стању очуваности, 40 метопа — све метопе на источној и западној страни, јужна метопа 1 и северне метопе 1 до 3, 24, 25, 27 до 32. У Британском музеју се чувају јужне метопе 2—9 и 26—32, у Јувру јужна метопа 10, и у Музеју на Акропољу јужна метопа 12 и три већа фрагмента обележена са А, D и F нађена са северне стране Парте-нона. Према месту наласка они се идентификују са северним метапама 8/9, 3 и 4. Иначе, треба рећи да су уништене јужне метопе сачуване у цртежима Жака Кареја који је у пратњи француског посланика маркиза од Ноантела посетио 1674 г. Атину и том приликом начинио цртеже већег броја партедонских скул-птура у оном стању у ком их је затекао.

Упркос овим тешким оштећењима и честим недоумицама у идентифика-цији појединих фигура, може се са доста сигурности рећи да је на источној страни приказана гигантомахија, на северној Пад Троје, на западној Амазоно-махија и на јужној Кентауромахија, при чему осам средњих метопа на југу не приказују исту тему него епизоду везану за борбу лапита и кентаура.

О метапама Партемона, као и о Партенону уопште, писано је много, пре двадесетак година појавило се и велико дело Ф. Бромера (F. Brommer, Die Metopen des Parthenon, 1967) где је опширно говорено о свим метапама појединачано и критички продискутована досадашња мишљења. У жељи да избегне понављања са ранијим ауторима, базелска публикација прилази теми на посебан начин. У текстуалном делу који је релативно краatak и прегледан, дато је стање метопа на свакој од страна Партемона са дискусијом и литературом и затим су каталожки обрађене све сачуване метопе са следећим одредницама:

Оригинал — смештај, величина, стање очуваности, фрагменти који метопа припадају и фрагменти који јој се приписују,
Одлив — порекло, стање и фрагменти
Ликовни извори, затим мотив, значење и композиција са навођењем различитих мишљења и најзад, примедбе.

Тако су на мало страна, систематски и прецизно, изнети основни подаци о свим метапама и читалац добија потпун увид у ову проблематику. Уз навођење различитих мишљења и претпоставки, аутор даје често и своја тумачења, нарочито у идентификацији појединих фигура на источној и северној страни. Између осталог, он први претпоставља да је фрагмент F, односно метопа 4 на северу, могла представљати Лаокона и с тим у вези фрагмент А са приказом жртвовања бика идентификује као метопу 5, а не 8/9 како је то до сада чињено.

Свеска са таблама је такође оригинална творевина јер даје фотографије одлива а не оригинала. На тај начин је добијена уједначенија представа свих метопа заједно које, налазећи се на различитим местима, нису до сада фото-графски могле представљати потпуну и јединствену целину; могућности за снимање метопа из различитих углова, често неизводљиве на самом храму, овако су постале знатно веће. Очуваност рељефа је такође јаче истакнута помоћу различитог тонирања потпуно сачуваних делова, оштећених делова и делова који су уништени. О свему овоме читалац може лако да се увери листајући табле, где је свака метопа приказана најмање из три угла. Чудно је једино, што Бергер, иако дуго дискутује о фрагменту F, не доноси његову фотографију што се може сматрати за пропуст, каквих техничке природе има ту и тамо још неколико.

Проучавање Партемона, најзначајнијег споменика грчке уметности који је сачуван до наших дана, добило је овом публикацијом још један значајан и по свему судећи нов и оригиналан прилог. Са интересом се стога може очекивати публикавање даљих свезака о Партенону из Базела — о фризу, забатима и архитектури, којима ће се заокружити овај велики пројекат.

Примљено 31. III 1986

*Раско Васић,
Археолошки институт,
Београд.*